

שהזיקין יש בהם איזושהו פחד ומרעיד את הלב, אך הברק
אף שיש בו סכנה למי שנמצא במקום פתוח אינו בא לבטא
סכנה אלא הוד והדר.

נט ע"א

על הזועות – ענין רעידת האדמה

בשעה שהקב"ה זוכר את בניו מוריד שתי דמעות לים הגדול
צריך ביאור מדוע זוכר את בניו דוקא בשעה זו שיש
בה רעידת אדמה. ומדוע מוריד דמעות לים הגדול. ונראה
שהנה ארץ העמים נקראת מדינת הים, כמבואר בתחילת
מסכת גיטין. שכל מקום רחוק נקרא מדינת הים. ואם כן
בוכה הקב"ה על בניו שנמצאים במקומות רחוקים מארץ
ישראל. ולכך דמעותיו נופלות בים, שזה מבטא על
הרחיק הנוצר מן הים. ולכן קולם נשמע מסוף העולם,
משום שהזעזוע שבים מגיע לכל הימים שבעולם, שכל
הימים מחוברים. ונראה שהוא בשעה שעם ישראל
נמצאים בצרה מחמת היותם במדינת הים. ומטרת רעידת
האדמה הוא שיעסקו האומות בצרתם ויעזבו את עם
ישראל ולא יציקו להם.

סופק את כפיו הוא כנגד הרעש שרעידת האדמה מתאפיינת
ברעש.

אנחה מתאנח – נראה שבשעת הרעש יש סוג של רעש
הדומה אנחה. ויש לברר את הדבר אצל המומחים לדבר.
בועש ברקיע – צריך ביאור מהו השייכות בין רעידת
האדמה והבעיטה ברקיע. ונראה שהרעש מגיע מן
הרקיע, וזה משפיע על הארץ עד שרועדת.

דוחק רגליו – נראה שהוא התזוזה של חלקי כדור הארץ זה
מזה, נובעת מן הדחיקה הזו.

העולה מן הדברים. שחלק מן הביאורים מבארים שמחמת
הרעש מזדעזעת הארץ, והרעש יכול להיות מספיקת
הכפים, האנחה, או הבעיטה ברקיע. ומאידך אפשר
שזעזוע מגיע מחמת שתי הטיפות שבים, או הבעיטה
בארץ, ועל ידי הבעיטה מזדעזעת הארץ, ונוצר קול של
רעש.

על הרוחות

בתוס' כתבו שאם אינן באים בזעף מברך עושה מעשה
בראשית. וצריך ביאור איזה מעשה בראשית יש
ברוחות. ונראה שכשם שמברכים על החמה עושה מעשה
בראשית, משום שיש כאן היכר למעשה בראשית. באותה
מידה, דבר שאין בו מגע יד אדם, כגון רוחות, הרי בריאת
הרוחות משתייכת למעשה בראשית. ומה שנאמרת הברכה
בלשון הווה – עושה. ולא שעשה מעשה בראשית, משום
שעשייתו של אז איננה הסיבה לקיומו היום, שהכל קיים
בדבר השם, ואם יסור דבר ה', יהפך הכל לאפס ותוהו
ברגע אחד.

איז רוחות זעף בלילה, ולא יותר משתי שעות ברצף

יש לעיין מהו יסוד דבריו. ונראה שרוחות הזעף אינן באות
לפורענות אלא לגלות את זעמו, ולכך אין מתחילות
אלא ביום בכדי שיכירו בהם, ולא שתי שעות, שכביכול
כל שעה היא מכה בפני עצמה, והכאה לשם גילוי מספיקה
לה פעם אחת ואינה צריכה להכות כמה פעמים. שהכאה
של גילוי מספיקה בפעם אחת, ורק הכאה של ענישה
כוללת כמה הכאות.

ענין הרעמים

על הרעם נאמרו כמה ביאורים. או רעש של הכאת הענן
בגלגל. או שפיכת המים לענן. או שבירת גזיזי ברד על
ידי הברק. או הרוח הפוגעת בעננים החלולים.

נח ע"ב

ברוך חכם הרזים על חכם גדול

צ"ב מדוע בריך עליו חכם הרזים, שהוא ברכה על אוכלוסי
ישראל. ונראה על פי דברי הרמב"ן במלחמות כאן,
שהמכוון הוא שהקב"ה ברא אנשים במטבע אחד, ומאידך
פרצופיהם ודעותיהם שונות. וריבוי הדעות מביא לשינוי
הפרצוף. וענין ריבוי הדעות הוא, שחילוקי הדעות שיש
בעולם, נובעים מחילוקי הרכבות הנפש. יש שנוטים אל
החסד ויש אל הדין. ויש אל הרחמים. יש נוטים אל
המוחש, ויש שנוטים יותר אל המופשט. וחכם גדול יכול
לתפוס את דעתו של כל אחד איזה מיזוג יש לו ולהלך כנגד
רוחו. וכשם שבששים ריבוא אנשים יש את כלל מיזוגי
הדעות, כך כשיש חכם גדול כזה, הרי שאפשר לשבח את
הקב"ה על ריבוי הדעות שכולם יצאו מחותם אחד. ובטעם
הדבר שהקפידו עליו הדבר סתום מדוע הקפידו עליו אם
היה זה עין הרע על חידושו הנפלא, או שסברו שאין ראוי
לחדש ברכה מכח הסברא הזו.

ברכת משנה הבריות – מהו עניינה

אין מפעל בעולם שמוציא כל כך הרבה תקלות כמפעלו
של הקב"ה. כל כך הרבה תקלות וסיבוכי לידה, כל כך
הרבה מחלות. [הרבה יותר מצוי אצל האדם מאשר
בבהמות. ועל זה אנו מברכים ברוך משנה הבריות, כלומר
כאשר נולד אדם משונה מוכח קבל עם שאף שישנה
מערכת בבריאה, הכל נובע מאתו יתברך, וברצונו נוצר
אדם מוזר. וזהו אות על השגחתו יתברך.]

הא בתר דאיתיליד - ברוך דיין האמת

לא מצינו שאדם מברך דיין האמת על פורענות של חברו.
ונראה שהחילוק הוא, שכאשר מדובר על פורענות
הנגלית באופן קבוע לכולם, זהו רצונו יתברך לגלות
לעולם על מידת דינו, שייראו מלפניו. וכמו כן פירשנו
לעיל במה שמברכים על אשתו של לוט דיין האמת, שזו
מטרת נציב המלח, ללמד על מידת הדין. אמנם קשה מדוע
אנו מברכים את מידת הדין, הרי אדרבה היה לנו לברך את
מידת הרחמים. ונראה שהברכה היא על חסדו של הקב"ה
שמגלה את מידת דינו. שהרי ודאי שכבודו יתברך הוא
במידת הרחמים, שבזה הוא מתעלה ומתכבד כסובל את
כל עוונות בני האדם. והקב"ה כביכול מוותר על כבודו,
בכדי שנתירא מלפניו ואז נוכל להגיע למעלות יותר
גבוהות מכח מידת היראה. וברכה זו מביאה שפע של
יראת שמים לעולם.

ברוך משנה הבריות על חיות משונות

נראה בגדר הדבר לסתום את פיות האומרים שהעולם נוצר
מעצמו ויש בני אדם ויש חיות. שעצם זה שיש חיות
משונות, מראה לנו שיש בורא אחד לעולם, וברצונו בורא
חיות הנראות כבני אדם. או חיות משונות כפיל שאין לו
אף ככל הבהמות. וכשרואים את החיות המשונות הללו,
יש בזה חיזוק באמונה, ועל כך מברכים.

ברוך שככה לו בעולמו

צ"ב מה בין זה לברכת האילנות שמברכים שלא חסר
בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות
להנות בהם בני אדם.

ונראה שיש לחלק בין ברכת האילנות שבאה על התחדשות
הבריאה, הבאה לידי ביטוי בימי ניסן לברכה זו
שמברכים על מה שהוא נהנה, ואם אינו מוצא חן בעיניו
אינו מברך. ורק אם ראה אילן מיוחד במינו או אדם
משובח מאוד ביופי או בחכמה יכול לברך.

על הזיקין

על הברק מברך עושה מעשה בראשית. ומדוע על הזיקין
מברך שכחו וגבורתו מלא עולם. ונראה בטעם הדבר

לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומית שבלב

לא מצינו מי שמפחד מן הרעם, שהרי ידוע שהרעם בא, ואדרבה זהו סימן לגשם. ונראה שאין הכוונה שהרעם יוצר פחד, אלא לומר שהאלוקים איננו כח של חסד וחמלה, אלא יש לו מידת דין.

הרואה קשת

א. זוכר הברית – זכירה אצל הקב"ה איננה ידיעה בעלמא. אלא הפעלה של הזכירה. וזוהי ברכת זכרונות שאומרים בראש השנה, שהקב"ה זוכר את חסדי אבות, ופועל על פי הזכירה. ובאותה מידה זכירת הברית של הקשת. ולכאורה יש לשאול מהי הגדלות של זכירת הברית, הרי הקב"ה כרת ברית, ולמה לא יקיים ח"ו את מה שאמר. ונראה לפרש כך. שהנה הברית היתה שלא להשחית את העולם עקב חטאי האדם. אך לא נאמר בברית הזו לקיים את העולם. וכביכול העולם היה יכול לצעוד אל החידלון והאפס לא על ידי השחתה בפועל אלא שהקב"ה היה עוזב את העולם, ולא מקיימו ומגדלו ומטפחו. ולזה אנו מוסיפים ונאמן בבריתו, כלומר אפשר לסמוך על בריתו ש.. קיים במאמרו. שהוא ימשיך לקיים את העולם ולחזקו. וכעין מה שאומרים קל חי וקיים תמיד ימלוך עלינו. חי פירושו שמחיה את העולם, וקיים שמקיים את העולם ומפתחו. [שאינן פירושו חי ולא מת או קיים ולא נעדר שזה לא שייך אפילו להעלות כפירוש למציאותו יתברך].

ב. רש"י פירש שצריך ליפול על פניו משום שהוא מראה כבוד ה'. וצריך ביאור מדוע נחשב כמראה כבוד ה', הרי לכאורה אין זה אלא סימן. ונראה שהקשת היא כעין שילוב של שמש וגשם שהם שני הפכים אש ומים. וכבוד ה' הוא שהוא שולט על כל הכוחות כאחת, והקשת מבטאת את השליטה הזו.

הרואה רקיע בטהרתה עושה מעשה בראשית

יש לעיין למה העמיד באופן שירד מטר בלילה ובבוקר באה הרוח ופיזרה את העבים. הרי אם ראיית הרקיע בטהרתו מצריך ברכה, מדוע לא יברך עליו כל יום. ונראה שאין לברך בלא הרגש, וההרגש מתחדש רק לאחר יום מעונן שמתבהר.

מיום שחרב בית המקדש לא נראית רקיע

כיצד אפשר לקבוע דבר זה, הרי הוא פסוק מדברי אגדה. ועל כל פנים ודאי ידעו הנך אמוראי הפסוק, ולא סברו שאפשר לפסוק עפ"י זה. ונראה שהרי כמו שביארנו ברכת הרקיע בטהרתו הוא על ההרגש שיש בראייתו שהוא דבר המשמח את הלב. וכוונת הפסוק היא, שבזמן החורבן, לא יהיה לב להרגיש את הדבר שהוא מחמת הצער. ואין כאן שינוי טבעי מוחש.

נט ע"ב

הרואה חמה בתקופתה

צריך ביאור, שהרי כל ברכה יש בה איזה הרגשה ותחושה. ובשעת ברכת החמה לא רואים מאומה יותר מיום רגיל.

ונראה שכיון שזה יוצא אחת לעשרים ושמונה שנים, די בזה בכדי ליצור הרגש. ועצם הברכה של עושה מעשה בראשית הוא שבח על דברים שלא נשתנו וכעין ברכת הלבנה שמברכים שלא ישנו את תפקידם.

ברכת שעשה את הים הגדול

מה שמבואר שמברך אחת לשלושים יום. צ"ב מהו הענין בזה. ונראה שלאחר שלושים יום מתחדשת התפעלותו. כמו שמצינו באבלות שלאחר שלושים יום האבלות יורדת בחומרתה משום שההרגש כבה קצת לאחר שלושים יום.

נראה שר' יהודה לשיטתו דאית ליה לעיל לה. שיש לחלק את הברכות ולברך בורא מיני דשאים על הירקות ובורא מיני זרעים על האורז. שהרי לרבנן אם רואה ימים נהרות ומדברות מברך על כולם עושה מעשה בראשית. ולר' יהודה יש לברך על הים הגדול, ברכה בפני עצמה. והטעם שיש לברך ברכה בפני עצמה על הים הגדול, משום שיש בו שבח מיוחד, שהים מבטא עוצמה מיוחדת, ובריאיות מרובות ומשונות.

ברכת המדברות

לא נתבאר על איזה מדבר מברך, ומהו השבח של המדבר. ויתכן שעל המדבר מברך שברא הקב"ה בריאה שלא נועדה ליישוב אלא להרחיב בו את הדעת ולשוטט בו. והוא כעין ברכת הים הגדול. שהוא כבוד ה', שאין כל הבריאה לצורך האדם, אלא דברים שנבראו לכבודו בלבד.

מאי פרת – מאי חדקל

יש לעיין למה שאל כאן מהו ביאור הלשון בתורה. ונראה שכיון שאין מברך אלא על ד' נהרות אלו לכך הוצרך לבאר במה נתייחדו. ויש להעיר על דברי האחרונים שאמרו שעל כל הנהרות אפשר לברך ומעלתם של ד' אלו שלא נשתנו ממעשה בראשית. ולכאורה הפשטות היא שאין לברך אלא על אלו שיש בהם שינוי מיוחד במימיהם. וצ"ע.

אנשי מחוזא דדיירי בבית אפל ומשמשי ביממא

וכי אנשי מחוזא העשירים לא יכלו להרשות לעצמם להדליק נר בבית אפל. ועוד שאמר שבניהם אדומים משום שמשמשים ביום, והרי בתיהם אפלים. ועוד שיש מתירים לשמש בבית אפל.

ונראה דחדא מתרצא בחברתה, שבני מחוזא היו מפונקים ולא אהבו את השמש הקופחת, ולכך פתחו בבתיים פתחים בצד מערב שאינם רואים את השמש אלא לקראת סוף היום שאיננה חמה. וממילא היו משמשים בזמן זה שהיה קצת אור אך אור זה היה אדום ומשום כך בניהם היו אדומים.